

Anmeldelse

Thomas Hestbæk Andersen og Alexandra Emilie Møller Holsting: Teksten i Grammatikken. 2015. Syddansk Universitetsforlag. 438 sider.

LISBETH FALSTER JAKOBSEN

”Teksten i grammatikken” tilkendegiver, som bogens titel siger, at ville udvide horisonten fra helsætningen som øverste beskrivelsesniveau opad til teksten, som sætningen så bliver en konstituent i. Beskrivelsen tager dog stadig sit udgangspunkt i sætningen som den grundlæggende konstruktionsstørrelse; rimeligt nok, da den som kategori indeholder et begrænset potentiale af element- og kombinationsmuligheder, medens tekster er langt mere mangfoldige. Hvorfor så ikke blive ved det? Det kunne man måske være glad for, hvis det først og fremmest gjaldt om at fatte sprogsystemet som i fremmedsprogsgrammatikker. Men sprogbrugen opererer nu engang ikke i sætninger som den øverste størrelse, men i tekster. Og ”Teksten i grammatikken” er netop en modersmålsbeskrivelse. I modersmålet er interessen for at beskrive tekster normalt langt større end interessen for sætninger, så det er godt at få leveret et analyseapparat, der tager sigte mod beskrivelsen af tekster. Bogen henvender sig primært til studerende og undervisere på universiteter, seminarer o.l., og den er pædagogisk i sine bestræbelser på at gøre det komplicerede analyseapparat så tilgængeligt som muligt, uden stort set at infantilisere tilgangen for modtagerne.

Beskrivelsen af dansk er systemisk-funktionel; det vil bl.a. sige, at der sker en sammentænkning af form og indhold, samt at sproget som instrument behandles. Form og indhold er ikke nødvendigvis sammenfaldende i de enkelte sproglige elementer og kombinationsmuligheder; som det siges på s. 9: ”Sprogets former giver mulighed for forskellige betydninger, samtidig med at sprogets betydninger ikke kan formes vilkårligt af alle de formmæssige muligheder, sproget rummer.” I daglig-

dags opfattelse af sprogets funktion har dets opgave ofte været forstået som at skildre sagsforhold i den ydre og den mentale verden (her kaldet den eksperientelle funktion). Sådan er det også i høj grad, men samtidig har sproget andre opgaver som at regulere de medmenneskelige roller og relationer i kommunikationen (den interpersonelle funktion), foruden at det skal organisere sætninger sprogligt til sammenhængende tekster (den tekstuelle funktion); og endelig skal det kunne koble flere begivenheder og perspektiver i teksten sammen på en gennemskuelig måde (den logiske funktion). Det er fire metafunktioner, som eksisterer samtidig hen over sætningerne som konstituenten i teksten og derved hen over hele teksten. Sprog er således multifunktionelt, og det er en fortjeneste ved denne grammatik at skildre samspillet mellem de sproglige elementer fra de fire metafunktioner inden for den samme konstituent, sætningen.

Grammatikken er skrevet inden for det systemisk-funktionelle univers, *Systemic Functional Linguistics* (SFL), som er grundlagt af M.A.K. Halliday og videreført af M.I.M. Matthiessen, og teorien er bygget over engelsk som objektsprog (Halliday & Matthiessen 2014). Den danske version forholder sig på visse steder ret frit til forlægget. Udgangspunktet er nu en formbaseret funktionel basisgrammatik over dansk, og med den som basis beskrives så de fire metafunktioner, således at man ser sætningens samlede ydelse i de fire ”dimensioner”. Enhver sprogbeskrivelse, der er bygget op som et gennemløbssystem, står over for et pinefuldt grundvalg: Skal man tage udgangspunkt i valget af sproglige elementer til at instantiere en meddelelse (det paradigmatiske valg ud fra systemet), eller skal man tage det syntagmatiske udgangspunkt, som fokuserer på strukturen, sammenstillingsmulighederne for de enkelte elementer i en større konstruktion? SFL tager principielt udgangspunkt i det paradigmatiske valg inden for de mulige elementer på samme givne sted som det, der skaber indholdet i konstruktionen; valgene skildres i netværk. Men dog uden på nogen måde at negligere sammenstillingen, de syntagmatiske kategorier, som allerede de fire metafunktioner på samme tid i sætningen viser. Grundniveaulet i ”Teksten i grammatikken” er leksikogrammatikken og hermed en sammmentænkning af grammatik og leksikon, hvad der traditionelt holdes mere adskilt; det er en beskrivelse af alt det, der kan indgå i

sætningen. Ovenpå dette grundniveau ligger der et tekstniveau som det niveau, hvori sætningerne indgår som konstituent, og endelig er der det kontekstuelle niveau, hvor teksten indgår i samspil med den omgivende situation.

Bogen indeholder et forord og 12 kapitler samt et appendiks med metagrammatiske forklaringer til læsning af netværkene. Til glæde for kendere af SFL gøres de i forordet opmærksom på de ret markante afvigelser fra det engelske forlæg fra 2014 samt to tidligere udgaver af den danske version, som lændede sig langt mere dogmatisk op ad den Hallidayske teoridannelse (Andersen, Petersen og Smedegaard 2001; Andersen og Smedegaard 2005). Kapitel 1, "Ind i sprogbeskrivelsen", er en kort indføring i, hvad man skal forstå ved sproget som ressource, nemlig sproget som et system, hvoraf der vælges og instantieres i de enkelte ytringer; hertil kommer en kort omtale af de tre niveauer, beskrivelsen bygger på: leksikogrammatik, tekst og kontekst, samt de fire metafunktioner. Kapitel 2, "Ind i grammatikken", gennemgår en række grundbegreber som segmentering, sætningens led, verbets form og sætningens form, alt sammen understøttet af skemaer. Skemaerne er meget instruktive, idet de, efterhånden som begrebsapparatet udvides bogen igennem, karakteriserer de enkelte instantierede elementer ud fra de forskellige begrebsmæssige synsvinkler. Kapitel 3, "Ind i betydningen", beskriver de fire metafunktioner nærmere, og hvordan de enkelte sætningslementer bidrager til den ene eller den anden funktion.

Efter disse relativt korte kapitler er vi så klar til en detaljeret beskrivelse af de enkelte metafunktioner hver for sig. Den detaljerede beskrivelse indledes fornuftigvis ud fra den sædvanlige tradition med kapitel 4, "Eksperientel leksikogrammatik: begivenhed", som "fokuserer på, hvorledes verden omkring os og i os repræsenteres i sproget. Sproget afspejler verden, ligesom det er med til at skabe vores billede af den, og den eksperientelle metafunktion er den egenskab ved sproget, der gør os i stand til at 'sætte ord på verden'" (s. 61). Selve begivenheden deles op i *Proces*¹, den verbale konstituent, *Participanter*, nominale sætningskonstituent, og *Circumstantialer*, også kaldet *Adjunkter*, adverbielle konstituent, som alle gennemgås dels ud fra deres egenart, dels ud

---

1 Store bogstaver anvendes afvigende fra normal dansk retskrivning ved specielle grammatiske termer.

fra deres syntagmatiske kombinationer. Der regnes med fire overordnede typer af processer, materielle, relationelle, mentale og verbale; og de *fuzzy* grænser, der næsten altid vil være ved semantiske opdelinger, gennemgås her som parvise grænseflader. Det 123 sider lange kapitel indeholder desuden et væld af skemaer, der viser de enkelte verber med konstituenten ordnet efter de mange forskellige semantiske procestyper, og for Participanters og Circumstantialers vedkommende karakteriseret ved en indholdsetikette, der skal ses i relation til procesindholdet. F.eks. *Oskar fortalte en historie*. Her får *Oskar* den grammatiske etikette Subjekt og den indholdsmæssige etikette *Siger, fortalte* er grammatisk Verbal og indholdsmæssigt Verbal Emne, *en historie* er et grammatisk Komplement og indholdsmæssigt Verbalisering. De mange lister og den kolossale udpinding i detaljer, der undertiden kan virke selvindlysende som f.eks. en *Siger* i forhold til *fortælle*, kan virke overvældende og i nogen grad overflødige på en. I nogle tilfælde, især ved Circumstantialer, synes de kun som termer at være en fordobling af det egne indhold i de ord, der analyseres. Hvad bidrager de mon egentlig til? I det mindste forsyner de i første omgang en med et stort analyseapparat, som gør det muligt at kommunikere også om ret fingraderede indholdsforskelle. Dette får man at se i det – desværre eneste – gennemanalyserede teksteksempel, en stærkt eksperimentelt orienteret tekst, nemlig en reklame for et middel til fjernelse af vorter. Her diskuteres på to steder den fingraderede etikettering af et par elementer, og derved den endelige fortolkning. Ved andre tekstarter, måske af mere antydende art på indholdssiden og derfor med større mulighed for fortolkning, kan man forestille sig, at denne fingradering kunne komme generelt mere overbevisende til sin ret som analysebagage.

Kapitel 5, "Interpersonel leksikogrammatik: argumentation og ståsted", fokuserer på "mekanismerne i den sproglige interaktion mellem mennesker, herunder principperne for den sproglige etablering af interpersonelle relationer" (s. 185). Der beskrives, "hvordan en ytring positionerer såvel afsender som modtager i dialogiske roller" med de tre hovedkategorier: udsagn, spørgsmål og opfordring som udgangspunkt. Det hører til argumentationsdelen af den interpersonelle metafunktion med Modus som en relevant grammatisk størrelse. Denne er baseret på Subjekt og Finitum. Finitum lokaliserer en begivenhed i forhold

til kommunikationssituationen med Tempus som tidsfæster og Modus som fæster af validiteten i sætningens Begivenhed. Om Subjektet siges det, at det ”defineres interpersonelt som den sætningsfunktion, der udpeger den størrelse, som stiller sig til rådighed for udførelsen af Processen i en sætning. Uden denne udpegning – og dermed forankring af Processen og begivenheden, som sætningen udtrykker – kan vi ikke argumentere om, hvorvidt sætningen på retvisende måde afspejler virkeligheden. Subjektet har således sin interpersonelle betydning ved, at den sammen med Finitum gør det muligt for en sætning at indgå i en kommunikationssituation som argumenterbar ytring.” (s. 190). For mig er denne beskrivelse af subjektet svært fordøjelig, især den første del. Hvad vil det sige ’at stille sig til rådighed for udførelsen af processen?’ Er det på det rent konkrete ikke-sproglige, reale plan? Jeg kan forstå, at et i øvrigt ikke-eksplicit subjekt, nemlig ved Imperativ, bidrager til at angive en vis retvisenhed, altså validitet, i forhold til virkeligheden ved at inddrage den agerende størrelse. Jeg kan også forstå, at Imperativen på et andet plan pålægger det implicitte subjekt alias modtageren af opfordringen at tilvejebringe en ny Begivenhed i den kontekstuelle verden ved at udføre den angivne proces. Det ville så være en meget materiel udlægning. Men i almindelige fremsættende sætninger er det svært at forstå, hvordan netop Subjektet uanset den processuelle rolle, det måtte have på indholdssiden, kan stille sig ”til rådighed for udførelsen af Processen i sætningen”; især, da der også regnes med formelle subjekter. Denne forståelse af ’udføre processen’ er nok stadig meget realitetsnær; en mere sprogligt-funktionel forståelse ville være, at subjektet i kombination med finittet først gør sætningen til en Begivenhed, idet det fungerer som argument for den beskrevne proces, hvoraf det retvisende, validiteten, så afledes. Det ville så på den grammatiske side svare nogenlunde til det traditionelle nexusbegreb som konstituerende for en sætning som konstruktion, der åbner for en sandhedstilskrivning. Hvorfor skal beskrivelsen være så tåget, når det kan gøres langt tydeligere som på s. 53:

Subjekt og Finitum er de to sætningsledsfunktioner, som er særligt interessante, når vi beskriver sætningens kommunikative formål. Subjekt og Finitum er nemlig de funktioner, der forankrer en generel begivenhed, så den bliver mulig at diskutere. Med andre ord

gør Subjekt og Finitum en generel begivenhed kommunikerbar på en måde, så afsender og modtager kan argumentere om (forståelsen af) den.

I øvrigt er gennemgangen af argumentationspotentialet i forskellige konstruktionstyper udmærket.

Ståstedet som den anden hovedkategori inden for den interpersonelle metafunktion beskrives som ”hvordan afsender positionerer sig i et bestemt ståsted i forhold til den begivenhed, han kommunikerer om (fx har det betydning, hvor sikkert man udtaler sig)” (s. 185). Her er polaritetslementer, modalverber og bestemte typer af Adjunkter grammatisk relevante. Polaritet er en skala, der rækker fra det bekræftende til det benægtende enten inden for det dialogiske interpersonelle område eller eksperimentelt om Begivenhedens gyldighed. Ståstedet indeholder mange underkategorier, som er interessante for den mere fingraderede interpretation af teksterne.

Kapitel 6, ”Tekstuel leksikogrammatik: meddelelse”, behandler de midler, der gør sætninger til konstituenten i en tekst. Først og fremmest begyndelsen af en hovedsætning. Det første sætningsled fungerer samtidig som Thema, som udgangspunkt for sætningens videre opbygning; dermed fungerer det ”som orienteringspunkt for modtager eller som en lokal kontekst for fortolkningen af resten af sætningen” (s. 230). Der regnes med Thema i alle sætningstyper; dog er valget bundet på forskellig måde i andre typer end deklarativer; ved imperativer og ja/nej-spørgsmål bliver finittet således Thema. I subjunktionsætninger og relativsætninger med instantieret relativ fungerer det indledende element, altså subjunktionalen og relativet, også som Thema. Ved implicite relativ, altså Ø-relativ, bliver det næste element, subjektet, Thema. Dette sidste teoretiske valg kommenteres ikke, skønt det regnes som en størrelse med ledværdi på s. 39! Det mulige Ø-at omtales ikke, ligesom det heller ikke kommenteres, om valg af nul til forskel fra valg af manifest størrelse har nogen egentlig forskelskonsekvens for indholdet af sætningen. - Dernæst følger en lang, grundig og instruktiv opregning af indholdstyper af Themaer og af ekstrapositioner til venstre for 1. pladsen med korrelat og/eller Indramningsthemaer, som

f.eks. Vokativen i *Kære studerende, der er mange gode grunde til at lære grammatik* (s. 252). Alle inddelinger er også set i lyset af metafunktionerne.

Kapitel 7, "Logisk leksikogrammatik: forbindelse", fokuserer på forbindelsen mellem sætninger. Den taktiske forbindelse, Taxis, drejer sig om sætningernes status i forhold til hinanden: parataktisk eller hypotaktisk. Den logiko-semantiske forbindelse drejer sig om forskellige indholdstyper af de taktiske forbindelser, nemlig for den eksperimentelle metafunktions vedkommende Circumstantion: typisk kausalitet, vilkår eller resultat, Ekstension: ny information i form af en additiv, alternativ eller adversativ tilføjelse, og endelig Elaboration, hvor der gentages med andre ord, eksemplificeres eller uddybes. Ved den interpersonelle metafunktion er det typisk en angivelse af grunden til, at ytringen fremsættes, f.eks. *siden du nu spørger*, eller indskrænkninger af udsagnets gyldighed, som *så vidt jeg ved*. Forbindelser inden for den tekstuelle metafunktion er f.eks. angivelser af Thema for det aktuelle sætningskompleks til forskel fra en større tekstdels overordnede Thema, eller det er bemærkninger til selve formuleringen som *hvis du forstår hvad jeg mener*.

Kapitel 8, "Grupper og fraser", et kort kapitel, omhandler opbygningen af de enkelte sætningsled og den indbyrdes rangforordning mellem elementerne.

Kapitel 9, "Tekstmønstre", rykker et niveau op til selve teksten, hvori sætningerne nu er konstituenten. Her forlader man den mest konventionaliserede forbindelse mellem indhold og form. Men på det højere niveau kan man dog godt regne med et antal typiske tekstmønstre inden for alle metafunktioner. Det eksperimentelle tekstmønster drejer sig om tekstens Begivenheder. Det forstås som netværk, der kan dele sig ud i flere systemer, typisk aktiviteter, tilstande, partcipanter og omstændigheder og miljøer. Med et teksteksempel, et beklædningsprogram for et supermarkeds medarbejdere, vises, hvordan man kan foretage en analyse, og hvad man skal passe på med. Inden for den interpersonelle funktion vises, hvordan "ytringsfunktionen betegner afsenders kommunikative formål med at udtrykke sig" og "den betydningsmæssige vinkel på sproget som argumentation" (s. 321) samt begrebet turtagning. Dette vises på en dialogisk struktur, et stykke fra Thomas Vinterbergs film "Festen", og det er yderst instruktivt. Under den tekstuelle

funktion vises, hvordan Thema-valg får teksten til at hænge sammen og til at formidle en harmonisk fremadskriden. Forskellige hovedtyper af Thema-valg demonstreres på tekststykker. Der er også spørgsmålet om kohæsjon, som danner selve teksten, f.eks. endo- og eksoforisk reference, substitutioner, ellipser, synonymer o.a. Og som det sidste under tekstfunktionen Projektion, dvs. det forhold, at den oprindelige afsender indfører tekst, som har en anden afsender end ham selv. Her er der som bekendt forskellige måder at gøre det på, hvilket vises detaljeret.

I kapitel 10 er vi så nået til ”Kontekst”, det tredje og sidste niveau i beskrivelsen. Der er tre hovedkategorier. Felt fokuserer på, hvad der kommunikeres om (den eksperientelle metafunktion), nemlig emne, relevans for parterne o.a. Relation drejer sig om forholdet mellem de interagerende parter (den interpersonelle metarelation), og Måde om, hvordan sproget bruges i den givne situation (den tekstuelle metafunktion). Alle med underkategorier og et eksempel på Relation, en sms fra Faster Rikke.

Kapitel 11 er den omtalte gennemanalyse af reklamen *VorteFri*. Her bringes så alle de gennemgåede kategorier i spil sat op i skemaer, der belyser de enkelte elementer ud fra de forskellige kategoriale synspunkter. Sådanne skemaer kommer til at fylde meget, men er også særdeles instruktive for forståelsen af det totale samspil af indhold og formål med teksten. Man kunne ønske sig langt flere eksempelanalyser ført til bunds som her, også af indholdsmæssigt mere komplicerede tekster og af tekster, hvis egentlige formål måske ikke fremgår ved en første gennemlæsning. Men det er klart, at det ikke kan ske i en grammatik, der skal bevare et rimeligt omfang, så man kan håbe, at der vil komme et supplementsbind eller et netsupplement med gennemanalyserede tekster fra mange forskellige Felter, Relationer og Måder. Især også, fordi de få tekstanalyser, der er igennem bogen, allerede er så gode eksempler på de meget forskellige formål, sproget kan bruges til.

Slutkapitlet, nr. 12: ”Sprogbeskrivelsens teoretiske forankring”, tager et intellektuelt spring opad. De forrige kapitler har mere eller mindre haft et håndværksmæssigt og forskriftsmæssigt præg; her beskrives så de grundlæggende teoretiske synspunkter og valg, som de er udviklet hos Halliday, grundlæggeren af teorien, og hans skoledannelse, og som står i modsætning til andre gældende teoridannelser. Sproget er et se-

miotisk system, og det har fra al begyndelse været meningen, at teorien ”skulle kunne anvendes i praksis til at udforske, hvordan sprog virker og fungerer som kommunikationsmiddel” (s. 401). Sproget er et system af betydningsforskelle, som er forankrede socialt, altså overindividuelt. Modsat de fleste grammatiske beskrivelser (nogle hovednavne nævnes kort) er den paradigmatiske akse valgt over den syntagmatiske som udgangspunkt. Det har den fordel, at sproget ses som en ressource, et potentiale af betydninger (s. 404), hvoraf der altså vælges i de enkelte tilfælde. Gennem sandsynligheder inden for de enkelte valgmuligheder skabes der en bedre tilgang til forståelsen for den enkelte tekst og dens bagvedliggende registre. Opfattelsen af betydning er socialsemiotisk. Det sociale skal forstås som, at sproget er et kommunikationsmiddel, altså et middel til interaktion; det semiotiske ligger i betydningssystemet, og valget af én mulighed i systemet frem for en anden er i centrum. Det ligger ikke i den forstand, at selve tegnet er i centrum (modsat det Saussureske tegn s. 410). ”Den socialsemiotiske semiotik er således systemisk, og betydning opstår som følge af kontraster og ligheder i systemet. Afgørende for forståelsen af idéen om det semiotiske system i en socialsemiotisk ramme er derfor begrebet ’mulighed’ eller ’valg’ ” (s. 410). Heraf den hyppigt brugte fremstillingsmåde i netværk, der viser de enkelte valgmuligheder på et bestemt sted i valgproceduren. At skabe betydning er en overindividuel social praksis, som det enkelte individ socialiseres ind i og tænker ud fra qua det kulturelle rum, det færdes i. ”Betydning skal ikke betragtes som et individuelt, kognitivt forankret begreb, men som et overindividuelt, socialt begreb” (s. 412). Socialsemiotikken hører til inden for konstruktivismen, og de to forfattere anser Halliday som socialkonstruktivist: Betydninger ses som konstitutive for realiteten.

Betydning, forstået som denne grammatiks term, og valg af Betydning i det konkrete tilfælde er som sagt grundlæggende for teorien, men hvordan Betydning hænger sammen med det enkelte sproglige element, står noget uklart hen. Valget som sådan anses som sagt teoretisk for at stå over opfattelsen af det sproglige tegn i Saussuresk forstand, og tegnet som term omtales heller ikke før kapitlet om sprogbeskrivelsens teoretiske forandring. Alligevel må det spille en stor rolle for forståelsen af hele mekanikken i valgene, for netværkene ender

som regel med konkrete sproglige elementer eller i hvert fald formnære beskrivelser, som det også er forudsat i beskrivelsen på s. 9 (se ovenfor). Og set fra et modtagersynspunkt har funktionen i det enkelte sproglige element, altså tegnet, vel betydelig indflydelse. Der er heller ikke nogen nærmere definition af Betydning, hvad der måske også kan være svært, men ordet anvendes i så forskellige sammenhænge, at det for mig kommer til at virke udflydende som begreb. Et eksempel er ”Ytringsfunktionernes udsagn og spørgsmål er de mest grundlæggende ytringsfunktioner, når afsenders kommunikative formål er at udveksle betydning enten ved at give den (udsagnet) eller ved at efterspørge den (spørgsmålet)” (s. 52). Jo, man udveksler selvfølgelig nok betydning, men den skal som sagt først organiseres på en bestemt tekstuel og kontekstuel måde, der får den til at fungere som information. Begreberne information og kommunikation forekommer, men sporadisk som i: *Jeg kan godt lide de romkugler, der har chokoladekrymmel.* ”I denne struktur er *der har chokoladekrymmel* en indlejret, definerende relativsætning, og det giver ingen (kommunikativ) mening at stoppe efter *romkugler*. En modtager ville uvægerligt mangle information om, hvilke romkugler afsender omtaler” (s. 204).

Et andet begreb, der kun optræder yderst sporadisk, indtil det omtales nærmere under Tekstur (s. 330), er *reference*. ”Relativsætninger kan forholde sig til deres korrelat på to forskellige måder: en relativsætning kan medvirke til at definere korrelatet, hvorved den udgør betydning, der er nødvendig i sammenhængen, eller en relativsætning kan tilføje ekstra betydning om korrelatet, hvorved den strengt taget er unødvendig i sammenhængen (s. 41).” Hvad skal man forstå ved ”sammenhængen”? Alt hvad der står i sætninger, må da forstås som nødvendigt for den informationsmængde, som afsender ønsker at kommunikere. Så jeg kan kun forstå det som reference til en størrelse i konteksten. På næste side forklares det dog tydeligere ud fra begreberne ”definerende” og ”parentetisk”. – Et andet eksempel på uklarhed ved termen Betydning i forhold til, hvilket strukturniveau vi befinder os på, er: ”Relativet indleder relativsætningen og henviser typisk til den nærmest forudgående substantivgruppe (som vi betegner korrelatet): korrelatet indgår således i relativsætningens betydning” (s. 38). På hvilket niveau? I hvert fald ikke på ordniveau.

Den paradigmatiske tilgangs fordele over for den syntagmatiske, som jeg fuldt tilslutter mig, når det gælder den endelige forståelse af en tekst, beskrives på s. 404. Dog står der ikke noget om, hvad der egentlig konstituerer et paradigme; dette kan måske være vanskeligere at forstå her, hvor den intuitive forståelse, som kunne udspringe af bøjningsparadigmer, ikke er mulig, da der ikke er noget morfologisk kapitel. Den praktiske forståelse for den virtuelle kraft, der ligger i at medtænke de ikke-instantierede elementer i et paradigme, kan risikere at komme til at mangle. Et problem er således det relative Ø, som åbenbart ikke regnes for at have nogen funktion som Thema (se ovenfor), men på den anden side dog gør en sætning til en relativsætning (s. 41). Den praktiske paradigmatiske forståelse listes dog lidt ind, f.eks. i forbindelse med passiv og imperativ (s. 70). Og i forbindelse med passiv siges det: "Det er en funktion i passivsætninger, at den giver mulighed for at udelade Aktør; det kan således sløres, hvem der står bag en handling" (s. 88). Forhåbentlig skal 'sløres' (som kommer adskillige gange) ikke forstås ideologisk som 'forholdende', for som regel ved modtager udmærket godt, hvem Aktøren er, enten fra den videre kontekst eller fra den verden, der bygges op igennem en tekst. I det hele taget savner jeg også lidt mere om den uhyre betydningsopbygning, der sker igennem en hel tekst, ved at der bygges en verden op, hvor især personer optræder teksten igennem, og hvor der stilles krav til modtagers medarbejden, også paradigmatiske.

Rent pædagogisk udmærker bogen sig i øvrigt ved stor eksplicitthed. De mange skemaer, både blot metaskemaer over netværk med tilhørende bokse med systemnavne, hvor man får foræret kategorinavne på et givet niveau, og konkrete analyser af instantierede sætninger, hvor de enkelte elementer ofte ses/benævnes under forskellige analysevinkler, er meget instruktive, og de giver den håbefulde studerende, der skal i gang med tekstanalyser, et apparat og en terminologi at tale ud fra. Adskillige gange får man også advarsler om, hvordan man her kunne tænke forkert og derved komme til et galt analyseresultat.

Der forekommer mange gentagelser, der fylder en del og kan virke trættende, men måske har en pædagogisk funktion, når man sidder og skal lave de konkrete analyser og slår op i bogen diverse steder, og altså ikke læser det hele igennem i et stræk, som jeg gjorde. Undertiden ud-

arter ekspliciteten sig dog, som f.eks. ”Umarkeret vil sige det valg, der alt andet lige kan betragtes som det mest nærliggende – markeret vil sige det valg, der alt andet lige ikke kan betragtes som det mest nærliggende” (s. 244). Det vil jeg alligevel kalde grammatik for *dummies*.

Indimellem er der dog en uheldig tendens til først at forklare et fænomen på en yderst overordnet og temmelig utydelig måde, som ved de ovenfor omtalte relativsætninger, eller f.eks. problemet Subjekt og dets funktion, hvorefter det samme ekspliciteres, så det bliver mere karakteriserende for fænomenet. Kunne man så ikke have sparet sig den uskarpe første gang, som højest kan give studerende dårlige vaner med hensyn til, hvordan man bør udtrykke sig?

Traditionelle grammatikker forudsætter en stor sprogbevidsthed hos læseren; denne grammatik mener, at den systemisk funktionelle metodik tjener til at opøve denne sprogbevidsthed og derfor er et stærkt redskab til tekstanalyse og – vurdering (s. 10). Det tror jeg på. Konceptet i SFL er retningen fra de overordnede til de stedse mere fingrade-rede valg, altså *top down*, men den foreliggende fremstilling har faktisk den modsatte retning, *bottom up*. Med sin insisteren på at vise håndværket i analyser af instantieret tekst uden mange diskussioner af selve det kategorielle apparat og dets fundering er det en bog, der er skrevet på de studerendes præmisser: Lær dette, og du formår at lægge grunden til en tekstanalyse af en hvilken som helst art.

Man kan så spørge sig selv, om ”Grammatikken i teksten” kan bruges som grundbog på et basalt grammatikkursus. Det vil jeg nu ikke mene, eftersom dele af det danske sprogs grammatik som sådan ikke omhandles, f.eks. hele morfologien og detaljeringen i ord- og ledstillingen. Det er en apodiktisk lærebog i sprog- og tekstanalyse, skrevet inden for et bestemt sprogteoretisk univers, der er indrettet hertil, og med det praktiske formål at vejlede studerende i næranalyse af teksters sproglige opbygning.

Lisbeth Falster Jakobsen
Institut for Engelsk, Germansk og Romansk
Københavns Universitet
lfj@hum.ku.dk

LITTERATUR

- Andersen, Th., U. H. Petersen & F. Smedegaard. 2001. *Sproget som ressource. Dansk systemisk funktionel lingvistik i teori og praksis*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Andersen, Th. & F. Smedegaard. 2005. *Hvad er meningen?* Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Halliday, M.A.K. & M.I.M. Matthiessen. 2014. *Halliday's Introduction to Functional Grammar*. Fourth Edition. London: Routledge.